

Mi volt előtte?

Kittler filológiája

Absztrakt. A *Lejegyzőrendszerek* című könyv az 1800-as lejegyzőrendszer emblematikus jelenetével kezdődik, amelyben világossá válik, hogy ennek a rendszernek a központi eleme a „szerző” lesz. De hogyan képzeljük el Kittlernél az ezt megelőző, az irodalmi „szerző” megjelenése előtti időszakot? Hogyan képzeljük el Kittler nyomán a „szövegekkel való foglalatosság” korábbi formáit?

A *Lejegyzőrendszerek 1800/1900* két fő részből áll, az első tárgyalja az 1800-as, a második az 1900-as lejegyzőrendszert. Az 1800-as lejegyzőrendszer leírása során Kittler nem szentel külön fejezetet annak, hogy visszatekintszen a megelőző időszakra, így nem mutatja be részletesen azt a lejegyzőrendszert, amelynek az 1800-as a helyébe lépett. Inkább csak elszórt utalásokat találunk arra vonatkozólag, hogy az 1800-as lejegyzőrendszer megszilárdulása előtt milyen szabályok szerint, milyen szereplőkkel és milyen feltételek mellett működhetett az írásos kultúra. Aki tehát arra kíváncsi, hogy „mi volt előtte” a *Lejegyzőrendszerek* szerint, annak ezekből az egész könyvben elszórt utalásokból kell rekonstruálnia azt az időszakot, amelyet Kittler nagyvonalúan a „tudósok köztársaságaként” (*Gelehrtenrepublik*) emleget, és amelynek nálunk is bevett elnevezése a *res publica litteraria*.

De mi készítheti az embert arra, hogy elvégezze ezt a rekonstrukciót? Erre indíthat az a gyanú – mint például az én esetemben –, hogy ez a könyv, amely Kittler saját bevallása szerint „elemi módon” műveli az irodalomtörténetet „azoknak a gyakorlatoknak a történeteként, amelyek összjátéka adja az íráskultúrát”, ugyanilyen „elemi módon” szól a filológia történetéről is. A különböző lejegyzőrendszerekről készült „pillanatfelvételek”, amelyek között Kittler tudatosan nem szándékozik „spekuláció útján hidat verni”, tehát nemcsak az irodalom, hanem egyben a filológia „állapotairól”¹ – és nem korszakairól! – készült felvételek is volnának. Ezt a feltevést támaszthatja alá, hogy az 1800-as lejegyzőrendszer ősjeleneteként (olyan megmutatkozásaként, amelyben a rendszer példaszerűen ad hírt magáról) Kittler azt mutatja be, ahogy Goethe mutat be egy filológust munka közben, nevezetesen a *Bibliát* fordító Faustot. Az 1900-as rendszer ősjelenetének pedig azt teszi meg, ahogy egy filológus, nevezetesen a 19. századi filológiát alapjaiban felforgató és a „fausti forradalmat” „visszavonó” Nietzsche jeleníti meg magát – megint csak munka közben.

1 Friedrich KITTLER, *Vorwort* = Zeitschrift für Medienwissenschaften 6, 1/2012, 117, 119. (Kiadatlan előszó a habilitációs írás kéziratához.)

Ha „visszavonásról” van szó, akkor ennek logikája szerint az 1900-as lejegyzőrendszerben valamiféle visszatérés következik be az írásnak – vajon a filológiának is? – ahhoz a gyakorlatához, amelyet a tudósok köztársaságában műveltek. A visszatérés általában széles skálán mozoghat, amelynek egyik vége az identikus helyreállítás, a másik pedig a csupán bizonyos mértékű hasonlóság megjelenése. Mindeközben ha valahonnan valahova visszatérésről van szó, legyen az teljes vagy csupán bizonyos fokú, akkor a visszatérés után ez a „valahonnan” mindig közbülső állomássá vagy időszakká válik. Kittler is úgy fogalmaz, hogy az írásnak az a gyakorlata, amely a goethei Faust-alak tevékenységében mutatkozik meg a maga teljességében, csupán egy évszázadra, az 1800-as lejegyzőrendszer idejére, „függeszt fel”² valamit – hogy mit, az mindjárt kiderül. A második részt végigolvasva azonban bizonyossá válik, hogy nem teljes helyreállításról, hanem csak bizonyos hasonlóságok megjelenéséről van szó. Ezért valószínűsíthető lehet, hogy ha megpróbáljuk rekonstruálni, hogy mi volt az 1800-as lejegyzőrendszer előtt, az segíthet abban, hogy világosabb képet kapjunk arról, hogy mi volt utána. Megfordítva pedig, a második rész ismerete segíthet képet alkotni a tudósok köztársaságának csak közvetve bemutatott írásgyakorlatairól. (A kérdés, hogy „mi volt előtte”, fölöslegessé csak akkor válna, ha teljes mértékű visszatérésről volna szó, mert akkor a közbülső, átmeneti szakasz előtti és utáni állapotok megegyeznének.) Mindennek a tétje pedig – mint említettem – nem volna más, mint megtudni, ez a könyv mit mond a filológia „elemi” történetéről az irodalom „elemi” történetén keresztül.

A „mi volt előtte?” kérdés másokat is foglalkoztatott, például David Wellbert, aki az amerikai kiadáshoz írt előszavában azon töpreng, hogy az egyes lejegyzőrendszerek mennyiben fedik vagy nem fedik a Michel Foucault által korábban felvázolt episztémákat. Az összevetés teljesen jogos, hiszen Kittler a maga programját, többek között a könyv utószavában, nyíltan a foucault-i diskurzuselemzés folytatásaként határozza meg. Wellbery is érzékeli, hogy a tudósok kittleri köztársasága nincs „teljesen és részletekbe menően” leírva, annyit azonban biztosra vesz, hogy a műveltségnek a kora modern Európában, a nyomtatás következtében kialakult rendszeréről van szó. Wellbery szerint a tudósok köztársasága Kittlernél a foucault-i reneszánsz és klasszikus episztéméknek feleltethető meg, és ezt annak ellenére állapítja meg, hogy belátja, Kittler az 1800-as lejegyzőrendszert megelőző időszakot csak „nagy vonalakban vázolja fel”, és ahol Foucault a tudás két elkülönülő premodern konfigurációjának „szigorú elemzését” végzi el, ott Kittler csupán „homályos” jellemzését adja ennek a korábbi diszkurzív formációnak.³ Wellbery tehát azt sugalmazza, hogy Kittlernél ez a megelőző lejegyzőrendszer nagyjából azt az időszakot fedi le, amelyben a humanista filológusok már nyomtatványokat állítanak elő és ezekkel dolgoznak.

2 Friedrich KITTLER, *Aufschreibesysteme 1800/1900*, negyedik, teljesen átdolgozott kiadás, München: Fink, 2003, 229, 20.

3 Vö. David WELLBERY, *Foreword* = Friedrich KITTLER, *Discourse Networks 1800/1900*, ford. Michael Metteer – Chris Cullens, Stanford (Cal.): Stanford UP, 1990, xviii–xix.

Az 1800-as lejegyzőrendszer ősjelenetének bemutatása során könyvének híres, első fejezetében – amelyről utolsó interjújában azt nyilatkozta, hogy egy spangli megtekerése után, „kissé beszívva”⁴ látott neki –, Kittler jobbra azonosítja a humanizmust és a filológiát: „A humanizmus filológiai tevékenységként járt el, és a filológia azt jelenti, a szavak szeretete.” A Goethe által színpadra léptetett Faust-alak tehát egy humanista (aki épp ezért egyben filológus is, hiszen a humanizmus itt egyenlő a filológiával), mégpedig egy kiválasztott, aki egy olyan írás-, pontosabban fordításjelenet részesévé válik, amelyben egyszerre megszűnnek uralkodni a humanista-filológiai íráspraxis szabályai, és amely újfajta írásjelenetté változik át, amelyet már az 1800-as lejegyzőrendszer szabályai uralnak. Ennek következtében az író embernek, magának Faustnak a státuszát is egész másképp kell elképzelni.

Kittler azonban nem sokkal az idézet mondat előtt tesz egy megjegyzést, amelyből mintha az következne, hogy a tudósok általa elképzelt köztársasága nem szorítkozik csupán a humanizmusra és annak nyomtatott írásbeliségére, hanem mintha magában foglalná a középkori kéziratos kultúrát is. „[Faust] olvas, kivonatol, kommentál, hogy aztán az előadásán diktálja le diákjainak mindazt, amit régi könyvek diktáltak neki. Ezt jelenti, és nem mást a tudományos előadás Európában, amióta feltalálták az egyetemeket és velük a kézirattmásoló hivatalokat. Gutenberg mozgatható betűi ezen nem sokat változtattak. A tudósok köztársasága végtelen körforgás, termelők és fogyasztók nélküli, a szavakat egyszerűen átfordító lejegyzőrendszer, és az is marad.” Az európai egyetem a középkor kéziratos kultúrájának médiatörténeti bázisán fejlődött ki, és mintha Kittler szerint a nyomtatás feltalálása lényegi változást nem hozna a „szövegekkel való foglalatosság formájának”⁵ (*Textumgangsform*) tekintetében. Úgy tűnik tehát, hogy a nyomtatott/kéziratos megkülönböztetés nem megfelelő kiindulópont ahhoz, hogy leírjuk a tudósok kittleri köztársaságát. Egyébként Kittler más szövegei is megerősítik ezt, főleg azok, amelyek a középkori egyetemek működését is tárgyalják, és a középkori egyetemeket az univerzális – mert a tárolás, a feldolgozás és a továbbítás műveleteit egyesíteni tudó – médium, a számítógép architektúrájának modellje szerint képzelik el. A középkori egyetemek eszerint egyesíteni tudták magukban az adatfeldolgozást, azaz a szóbeli előadások írásbeli rögzítését (majd a kéziratok másolását), az adattárolást, azaz a könyvtárak üzemeltetését, valamint az adatátvitelt, azaz az egyetemi posta kiépítését. Ezt az architektúrát persze lerombolja a könyvnyomtatás, mert a feldolgozás művelete kívül kerül az egyetem falain. Ezt majd a kiadók fogják elvégezni.⁶ A két nagy időszak azonban – tehát az, amelyet középkornak szoktunk nevezni, valamint az, amely a kora újkortól az egészen a 18. század második harmadáig terjed – Kittler szerint mégis össze-

4 Andreas ROSENFELDER, „Wir haben nur uns selber, um daraus zu schöpfen”. *Interview mit Friedrich Kittler*, Welt am Sonntag, 2011. január 30., 54.

5 KITTLER, *Aufschreibesysteme 1800/1900*, 16, 11, 15.

6 Vö. pl. Friedrich KITTLER, *Universities: Wet, Hard, Soft, and Harder*, *Critical Inquiry*, 31 (2004) 3, 244–255, itt: 245–246; Friedrich KITTLER, *Science as Open Source Process*, ford. Peter Krapp = *New Media, Old Media. Interrogating the Digital Revolution*, szerk. Wendy CHUN – Thomas KEENAN, New York: Routledge, 2005, 177–179, itt: 177.

tartozik. De mi az, ami olyan erősen tartja össze ezt a hosszú – a hagyományos korszakolás szerint két korra bomló – időszakot, hogy még a könyvnyomtatás forradalmi találmánya sem tudja két külön lejegyzőrendszerre szakítani? Mi ez az erősebb kohéziós erő, amely majd csak – Kittler azóta korszakfogalomká vált megfogalmazásában – „1800 körül” tűnik el? Mije van a tudósok kittleri köztársaságának, amije az 1800-as lejegyzőrendszernek nincs? Vagy fordítva, mi hiányzik belőle, ami csak 1800 körül tűnik fel, és még a hagyományos történeti korszakoknál is nagyobb egységek, a lejegyzőrendszerek közötti váltást eredményez? Ha így tesszük fel a kérdést, akkor könnyű kitalálni a választ: a szerző és a szerzőség intézménye.

Az 1800-as lejegyzőrendszer ősjelenete, a Goethe által megírt Faust-alak fordításjelenete tehát a szerző születésének jelenete. Az azonban, hogy Kittler épp ezt választja ősjelenetnek, nem egyszerűsíti a helyzetet, sőt bonyolítja: fokozza az irritációt, amelyet a megelőző lejegyzőrendszer meghatározatlansága kelt, és ezzel megnehezíti a válaszadást a kérdésre, hogy „mi volt előtte?”. Hiszen ha belegondolunk, ebben a fordításjelenetben tulajdonképpen nem kellene történnie semminek, nemhogy történelmi koroknál nagyobb rendszerek közötti hirtelen váltásnak. A történeti Faust ugyanis, akinek alakja és élete irodalmi Faust-témává vált, éppen hogy a középkor és az újkor közötti korszakváltás idején tevékenykedett. Kittleri szemmel nézve viszont itt azon túlmenően, hogy az európai egyetem elvesztette ideális számítógép-architektúráját, nem történt semmi különös. A történeti Faustot elvileg nem látogathatta meg Mefisztó, mert Faust egész életét ugyanabban a lejegyzőrendszerben élte le, és a szövegekkel való foglalatoskodásnak ugyanazokat a formáit gyakorolta. Ezért fogalmaztam az elején kissé körülményesen úgy, hogy ebben az ősjelenetben Kittler nem egy filológust mutat be munka közben, hanem azt mutatja be, ahogy Goethe mutat be egy filológust munka közben. Márpedig a történeti Faustból csak egy 1800 körüli bemutatás csinálhat szerzőt, méghozzá egy olyan literátor általi bemutatás, aki immár önmagára is szerzőként tekint. Az 1800-as lejegyzőrendszer ősjelenete nem attól válik ősjelenetté, hogy bemutatja, ahogy egy nem szerzői szubjektum szerzői szubjektummá válik, hanem attól, hogy azt mutatja be, ahogy ez a lejegyzőrendszer „utólag” minden nem szerzői szubjektumból szerzői szubjektumot csinál, tehát attól, hogy azt mutatja be, hogy ez a lejegyzőrendszer miként törli el visszamenőleg a szövegekkel való foglalatosság olyan szubjektumait, amelyek egyáltalán nem voltak szerzői szubjektumok. Olyan ez, mintha Goethe, akit Kittler egy 1978-as előadására visszanyúló és 1980-ban megjelent – az enigmatikus *Lejegyzőrendszerek* programját a habilitációs íráshoz utólag készített előszóhoz hasonlóan kristálytisztán összefoglaló – tanulmányában a „modern értelemben vett első szerzőnek” nevez, a saját szerzővé válásának történetét írta volna meg a Faust-témában. Kittler pedig mintha éppen ebben az utólagos rávetítésben pillantaná meg az 1800-as lejegyzőrendszer kvintesszenciáját. Mégpedig azért, mert ami itt a literátor élettörténetének jelene és az áthagyományozott Faust-téma között zajlik történeti szempontból, úgymond a *szoftver szintjén* – a jelen és a múlt egymásban tükröztetése, amit az átértelmezés szabadságaként szoktunk számon tartani –, tehát az, hogy Goethe saját maga szerzővé válásának a folyamatát vetíti rá a történeti Faust életére, szerkezetét tekintve analóg azzal, ahogy Kittler szerint a szerző mint intézmény működik, úgymond a *hardver szintjén*.

A szerzőség Kittler szerint ugyanis nem eszmetörténeti kategória, hanem az 1800 körül zajló általános alfabetizálásnak a következménye, az emberi

test átprogramozásának az effektusa. Ez az általános alfabetizálás egy testben egyesítette azt, aki ír, és azt, aki olvas. Ez az egyesítés, az emberi testnek ez az átprogramozása tette először elvileg lehetségessé, hogy a két művelet egybeessen, más szóval, hogy az ember olvasva írjon és írva olvasson. Ez azt jelenti, hogy amíg a tudósok kittleri köztársaságában külön testekre különült az értelmezés nélküli írás/másolás és az értelmező olvasás, addig az 1800 körül „előállított” ember – az „ember” Foucault szerint egészen eddig az előállításáig nem is létezett... – lett az a hely, ahol ezek reflexív (egymást tükröző) viszonyba kerülhettek. Az ember lett az a hely, amelyben először állt elő annak az elvi lehetősége, hogy ez az egymást tükrözésük egyidejűleg (szinkronizálva) történjen meg, és így egymás számára kölcsönösen transzparenské váljanak: az ember száz százalékig képes legyen leírni, amit ért (a jelentést), és száz százalékig értse, amit ír (a jelet). Mindeközben a szerző – ennek az elvileg lehetségessé váló, ideális, mert zajmentes kommunikációnak az alanya – Kittler számára ugyanakkora fantazma, mint az öntudat, amelyet annak szintén ideális állapota felől képzeltek el, afelől az állapot felől (és afelé az állapot felé tartó végtelen közelítésként), amikor az önmagáról tudó én ugyanakként az énként válik egyszerre tudásának tárgyává és alanyává: „Nem véletlen, hogy az öntudat filozófiai fantazmája és a szerzőség irodalmi fantazmája ugyanabban a korszakban, 1800 körül bukkantak fel. Míg Derrida szerint az öntudat azon a tévedésen [Trug] alapul, hogy halljuk a saját beszédünket, úgy a szerzőség azon, hogy a saját írásunkat olvassuk és a saját olvasásunkat írjuk.”

A szubjektivitás új paradigmatis formájának, a szerzőségnek a kialakulásával kéz a kézben jár tehát a zajmentes csatorna, valamint a csatorna fizikai világától elválasztott, ideális állapotában lebegő jelentés képzetének a felbukkanása. Kittler radikális álláspontja szerint ezeknek a képzeteknek a felbukkanása a feltétele annak, hogy a szövegekkel való foglalatosság formái immár ne egyfajta technomateriális – én úgy mondanám, *filológiai* – a priorin, hanem egyfajta hermeneutikai a priorin alapuljanak, vagyis azon, hogy egy írásnak *van* jelentése (rajta kívül, mögötte), és hogy ez a jelentés *megérthető*. Ugyanígy alakul majd ember és írás viszonya: alapvetés lesz, hogy *van* emberi eredete az írásnak (ez az ember lesz a prototipikus ember, a szerző), és hogy ez az eredet *hozzáférhető*. A Német Költészetnek (*Deutsche Dichtung*), az íráshasználat eme új formájának lesz majd a feladata, hogy a végtelen közelítés formájában biztosítson hozzáférést ehhez a rejtett eredethez. És innentől kezdve a költészet válik a szövegekkel való foglalatosság minden egyéb formájának a modelljévé.

Ahogy a Faust-téma goethei átkódolása is jelzi, nem az archívum szintjén történik váltás vagy törés, amilyen például a kézírásról való átállás volt a nyomtatásra (hiszen a történeti Faust-anyag marad), hanem a vele való foglalatosság szintjén. Ezért olyan nehéz megragadni. Tulajdonképpen ebben a pillanatban lesz szövegekkel dolgunk és nem írással. Kittler szerint ebben a pillanatban kezd Goethe Faustja értelemalapú fordításba, és hagy fel a retorikai alapú átfordítással. Ekkor ér véget a kivonatolás, az imitálás, a parafrázálás, a kommentálás, az átirás, a szétdarabolás és összerakás, a kombinatorika, a variáció és mutáció, valamint a tudós dresszúra és a szószerentiség, vagyis a testek betű általi közvetlen vezérlésének az időszaka, amikor az emberek „egyszerűen megteszik, amit a szavakban olvasnak, és a szavakban

azt olvassák, amit a szavak tesznek”.⁷ És ekkor kezdődik az interpretáció, a produktív továbbírás, az implikálás és augmentálás, valamint a pedagógia és az egyén megszólításának időszaka. Kittler szerint tehát itt ér véget a nyelvet a maga anyagosságában manipuláló filológia időszaka, és kezdődik a nyelvet a jelentések és az értelem „általános ekvivalense” felől megközelítő filozófiáé: „1800 körül a »szavak szeretete« vagy »filológia« sem a szóra, sem azon nem jelentő elemekre nem vonatkozik, amelyeket fonémáknak vagy betűknek hívunk.”

Csakhogy véget ér ez az időszak is. A kérdés persze továbbra is az, hogy ha véget ér a szerző időszaka, akkor az egyben új filológiai időszak eljöveteletét, a filológia valamiféle visszatérését is jelenti-e? Bár Kittler, mint említettem, egy önmagát munka közben bemutató filológushoz köti az 1900-as lejegyzőrendszer ősjelenetét, és nem habozik kijelenteni, hogy Nietzsche írásgyakorlataiban a „szerző eltűnik”, valahogy mégsem bújnak elő ebben a részben a korábban szőnyeg alá söpört filológusok. Röviden összefoglalva: a tudósok kittleri köztársaságának aktora a filológus, jellemző tevékenységi formája a „fáradtságos kibetűzés”; az 1800-as lejegyzőrendszernek aktora a szerző, jellemző tevékenységi formája a szöveginterpretáció; az 1900-as lejegyzőrendszer aktora a „mérnök”, jellemző tevékenységi formája a „szavak számlálása”, vagyis mindazok a gyakorlatok, amelyek a maximális hatáskeltést a jelek körének és számának minimalizálását célzó matematikai kalkulus által próbálják elérni: „A jelölők topológiája és ökonómiája inkább a mérnökök, mint a reneszánsz filológusok dolga.”⁸

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a tudósok kittleri köztársaságának filológusai az 1900-as lejegyzőrendszernek azokban a „mérnökeiben” térnek vissza, akik a „nem jelentő elemekkel”, a hang mint hang és a betű mint betű tárolásával, feldolgozásával és továbbításával foglalkoznak egy olyan technikai környezetben, amelyben már nem a könyv ennek az univerzális médiuma, hanem megjelentek a valódi médiumok is, amelyek külön-külön teszik mindezt lehetővé. Ha így vesszük, akkor ezeknek a mérnököknek a tevékenységében és az úgynevezett pszichofizikában, tér vissza az 1800-as lejegyzőrendszer előtti, filozófiává még nem tett filológia, amelynek még nem az 1800 körül feltalált emberrel volt dolga, és amelyben sem a jelölt, az „általános ekvivalens” nem uralkodott a jelölő, sem a tudat a tudatalatti véletlenszerű működése felett. Úgy tűnik, ebben a lejegyzőrendszerben az, ami Kittler szerint (valódi) – és visszatérni képes – filológia, nem a szövegekkel való foglalatosság egyetemi-tudományos formáihoz kezd el kapcsolódni, hanem inkább a mindenna-

7 Friedrich A. KITTLER, *Autorschaft und Liebe = Austreibung des Geistes aus den Geisteswissenschaften. Programme des Poststrukturalismus*, szerk. Friedrich A. KITTLER, Paderborn – Wien: Schöningh, 1980, 142–173, itt: 154, 152, 149. (Ld. itt a 41. jegyzetet, amelyben Kittler megadja azt a Nietzsche-szöveghelyet, amely inspirálta a maga Faust-értelmezését.)

8 KITTLER, *Aufschreibesysteme 1800/1900*, 55, 221, 230. Nietzsche írásgyakorlataihoz ld. Friedrich BALKE, *Szövegtest és olvasásgyakorlat: Nietzsche mint a média- és a kultúratudomány hangadója*, ford. Zsellér Anna = *Metafilológia 2. Szerző – Könyv – Jelenetek*, szerk. KELEMEN PÁL – KULCSÁR SZABÓ ERNŐ – TAMÁS ÁBEL – VADERNA GÁBOR, Budapest: Ráció, 2014 (megjelenés előtt).

pok médiahasználatához. Annak tapasztalataiban kell keresni, hogy a mindennapokat egyre inkább technikai médiumok kezdik uralni, és annak leírásában, hogy a mindennapokat az ezeket a médiumokat fejlesztő és üzemeltető (filológus-)mérnökök munkájának eredményeként kezdik érzékelni.

Ez a megváltozott formában visszatérő filológia nem volt felismerhető azon szellemtudományok számára, amelyek eleve megkészt, 1900 körüli tudományos rangra emeléséért a „kettős izoláció árát”⁹ kellett megfizetni (és fizetjük azóta is): a természettudományoktól és a mindennapok világtapasztalatától. Éppen ezért ez a jelmanipulációként és médiatechnikaként értett (média-)filológia nem is felelhetett meg e tudományok tudományosság-kritériumának sem.

Ennek tudatában válik igazán érdekessé az a jellemzés, amelyet maga Kittler ad a munkájáról: „Az irodalmat információként leírni azt is jelenti, hogy magunk is követjük ezt a sztenderdet, adatokról adatokat kell hozni. Ezért az érvelés alapvető egységei szöveghelyek és idézetek, tehát felmutatható és elhatárolható elemek. És a stílusa is ezért írások folyamatos kommentálása – mindegy, hogy ezeket az írásokat tudományosnak, költőinek, automatikusnak vagy pszichotikusnak nevezzük.”¹⁰ Nem lehet nem kihallani ebből az önjellemzésből, hogy Kittler a tudósok saját maga által felvázolt köztársaságából ismert, diszkrét elemek kombinatorikáját művelő, *protodigitális* filológiát kívánja újra tudományképpé, azaz tudományos művelésre alkalmas tevékenységi formává tenni, ami nem jelent mást, mint hogy be kívánja hozni a tudomány területére az egyetem falain kívüli, akkor már nagyon is *digitális* mindennapjaiból. Mindeközben persze szinte borítékolni lehetett, hogy mindez tudományvédő reakciókat vált ki, olyan kritikát, amely éppen e kombinatorikát nem akarja beengedni a tudományos racionalizmus világába, és inkább a művészet szférájába utalja, csak hogy kétségbe vonhassa Kittler munkájának tudományos teljesítőképességét: „A szépirodalomban tényleg nem kell érvelni, ott szabad színre vinni és szuggerálni.”¹¹

Mit is lehetne lezárásképpen mondani? Csak remélni tudom, hogy az irritáció, amelyet az váltott bennem ki, hogy a *Lejegyzőrendszerekből* közvetlenül nem tudunk meg semmit az 1800-as lejegyzőrendszert megelőző időszakról, végül produktivitásba fordult. Talán segített annak elképzelésében, hogy Kittler mit értett *res publica litterarián*, hogy miként tér vissza a filológia a főmű szerint száz év „kihagyás” után pszichofizikaként a mindennapokba és a főmű által közel kétszáz év után médiatudományként a humántudományokba, és hogy egyetemen kívüli felbukkanása után is majdnem száz év kellett ahhoz, hogy egyetemen belül is láthatóvá váljék: a filológia az 1900-as lejegyzőrendszer után nem lehet más, mint médiafilológia.¹² Talán elősegíti a *Lejegyzőrendszerek* implicit filológia-diskurzusának efféle archeológiája, hogy ez a könyv részeiben és egészében szabadabban kombinálható legyen – legalább a filológiával foglalkozó egyéb irányzatokkal és munkákkal.

9 Hans Ulrich GUMBRECHT, *Das Nicht-Hermeneutische: Skizze einer Genealogie* = Uö, *Präsenz*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2012, 190–209, itt: 203.

10 KITTLER, *Vorwort*, 124.

11 Hans-Martin GAUGER, *Stellungnahme (Sondervotum) zur Arbeit von F. A. Kittler „Aufschreibesysteme 1800/1900”*, Zeitschrift für Medienwissenschaften 6, 1/2012, 184–188, itt: 186.

12 Ehhez újabban lásd. pl. <http://www.ruhr-uni-bochum.de/medienphilologie>.

Irodalom

- BALKE, Friedrich, *Szövegtest és olvasásgyakorlat: Nietzsche mint a média- és a kultúratudomány hangadója*, ford. Zsellér Anna = *Metafilológia 2. „Szerző – Könyv – Jelenetek”*, szerk. KELEMEN Pál – KULCSÁR SZABÓ Ernő – TAMÁS Ábel – VADERNA Gábor, Budapest: Ráció, 2014 (megjelenés előtt).
- GAUGER, Hans-Martin, *Stellungnahme (Sondervotum) zur Arbeit von F. A. Kittler „Aufschreibesysteme 1800/1900”*, Zeitschrift für Medienwissenschaften 6, 1/2012.
- GUMBRECHT, Hans Ulrich, *Das Nicht-Hermeneutische: Skizze einer Genealogie = Uő, Präsenz*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2012.
- KITTLER, Friedrich, *Vorwort*, Zeitschrift für Medienwissenschaften 6, 1/2012.
- KITTLER, Friedrich, *Aufschreibesysteme 1800/1900*, negyedik, teljesen átdolgozott kiadás, München: Fink, 2003.
- KITTLER, Friedrich, *Universities: Wet, Hard, Soft, and Harder*, Critical Inquiry, 31 (2004) 3.
- KITTLER, Friedrich, *Science as Open Source Process*, ford. Peter Krapp = *New Media, Old Media. Interrogating the Digital Revolution*, szerk. Wendy CHUN – Thomas KEENAN, New York: Routledge, 2005.
- KITTLER, Friedrich A., *Autorschaft und Liebe = Austreibung des Geistes aus den Geisteswissenschaften: Programme des Poststrukturalismus*, szerk. Friedrich A. KITTLER, Paderborn – Wien: Schöningh, 1980.
- ROSENFELDER, Andreas, *„Wir haben nur uns selber, um daraus zu schöpfen”. Interview mit Friedrich Kittler*, Welt am Sonntag, 2011. január 30.
- WELLBERY, David, *Foreword* = Friedrich KITTLER, *Discourse Networks 1800/1900*, ford. Michael Metteer – Chris Cullens, Stanford (Cal.): Stanford UP, 1990.

What was prior to the discourse network 1800? Kittler's Philology

Discourse Networks starts with an emblematic scene, Faust's attempt to translate the opening lines of the gospel of John. This scene points to the notational system of the nineteenth century, but also alludes to the previous discursive formation. This article speculates how Kittler might have imagined this time period, the *republic of scholars* ("Gelehrtenrepublik").

keywords: philology, authorship, everyday, media studies, humanist philology, 20th century, commentary, manuscript culture, writing scene, writing practices, discourse networks